

BESIM KORKUT

DA LI SE ZADRANI SPOMINJU U »HILJADU I JEDNOJ NOĆI«?

Povodom članka »Dubrovčani i Zadrani u „Hiljadu i jednoj noći“« od Fehima Bajraktarevića (*Istoriski časopis, Organ Istoriskog instituta SAN, knjiga V, 1954—1955, Beograd 1955, str. 155—165*).

U čuvenom zborniku arapskih priča »Hiljadu i jedna noć« nalazi se, među ostalim, čitav jedan zaseban roman pod naslovom: »Priča o caru 'Omeru ibn en-Nu'mānu i njegovim sinovima Šerkānu i Daw'ulmekānu«. U tom romanu jedna rečenica glasi ovako:

... ثم اقبلت الافرنج من سائر اطرافها كالفرنسيس والنمسا و دوبره و جوره و بنديق
وجنويز وسائر عساكر بني الاصفه ...

Oslanjajući se na prevode zapadnih prevodilaca »Hiljadu i jedne noći« F. Bajraktarević je u svome navedenom članku preveo tu rečenicu ovako: Zatim stigoše (caru Afridūnu u pomoć) Franci sa svih strana, i to Francuzi, Nemci, Dubrovčani, Zadrani, Venecijanci, Đenovljani i ostale vojske »Belaca«.

Smatrajući da se u tom tekstu doista spominju ne samo Dubrovčani (دوبره DWBRH), što je sasvim tačno, nego i Zadrani (جوره GWRNH), što je sasvim netačno, Bajraktarević je u vezi s tim napisao navedeni članak u kome, među ostalim, tvrdi da je »neosporna činjenica da su Dubrovčani i Zadrani doista pomenuti u merodavnim originalnim izdanjima — u kalkutskom i bulačkom — a prema tome i u najboljim prevodima«, i da »posle ove presudne konstatacije naše interesovanje za arapski roman o 'Omeru ibn en-Nu'mānu postaje još jače i potstiče nas na više detaljnih pitanja na koja treba odgovoriti«.

Čudno je kad Bajraktarević tvrdi da je neosporna činjenica da su i Zadrani pomenuti u arapskim izdanjima »Hiljadu i jedne noći«, a još čudnije što on, poslije ovakve svoje presudne konstatacije, nije postavio ta detaljna pitanja, a kamoli na njih odgovorio, kako bi se to s pravom očekivalo. Umjesto toga on nadugo i naširoko priča o zborniku »Hiljadu i jedna noć«, a da ni pri tome ne izlazi iz okvira kompilacija koje bi se kod nas mogle pravdati, da prije toga nismo

dobili mnogo ljepšu, pregledniju i detaljniju studiju o ovom zborniku klasičnih arapskih priča (vidi: M. A. Salje, »Knjiga Hiljadu i jedne noći«, Beograd, Prosveta, 1949, str. XXV-LXVIII).

Prvo od tih detaljnih pitanja, na koje se očekivao odgovor u članku F. Bajraktarevića, jeste pitanje da li su zaista ne samo Dubrovčani nego i Zadranjani spomenuti u »Hiljadu i jednoj noći«. Trebalo je da on utvrdi da li je to baš neosporna činjenica ili jedna od mnogobrojnih pogrešaka kakve su činili zapadni prevodioci »Hiljadu i jedne noći«. Da se ovdje radi o pogrešnom prevođenju navedenog teksta vidi se iz sljedećeg:

U originalu na tom mjestu stoji riječ ĞWRNH što su zapadni prevodioci, koje Bajraktarević smatra najboljim, dešifrovali u Zadranjani. Što su ti ljudi pogriješili, nije mimalo čudno. Njih je navela na to činjenica što roman o Omeru ibn en-Numanu sadrži reminiscenciju na krstaške ratove, pored toga što su u njemu prikazane borbe Arapa sa Vizantijom u VIII vijeku, pa su riječ ĞWRNH preveli sa Zadranjani zato što su to doveli u vezu sa četvrtim krstaškim pohodom, kada su krstaši osvojili Zadar, a onda, zaustavivši se neko vrijeme u Dubrovniku, krenuli za Carigrad i tu oborili vizantsko, a osnovali latinsko carstvo (1204). Prvi od njih preveo je riječ ĞWRNH sa Zadranjani, a ostali su se, ne razbijajući mnogo glave o tome, jednostavno povelili za njim. Ali kad Bajraktarević piše specijalnu raspravu o tome pitanju i pri tome se slijepo povodi za tim prevodiocima, ne trudeći se uopšte da provjeri i ispita kako i zašto je pomenuta riječ dešifrovana u Zadar, odnosno Zadranjani, kad u toj riječi nema nikakvog osnova niti elementa za takvo dešifrovanje, onda je to uistinu čudno. To bi na prvi pogled zapazio svaki filolog, pa i svaki obični čitalac. Stručnjacima je sasvim dobro poznato koji se grad u arapskim tekstovima zove Gurna, kao što im je isto tako poznato kako stari arapski pisci nazivaju naš Zadar. Riječ ĞWRNH, koja se navodi u pomenutom tekstu, ima se čitati Gurna, a to ne znači Zadar, niti Zadranjani, nego Livorno, odnosno Livornjani.

Čudno je da to Bajraktarević nije uočio još ranije, kada je prije objavljivanja navedenog članka proučavao arapske dokumente Državnog arhiva u Dubrovniku, u kojima se nekoliko puta spominje Livorno u obliku El-GURNA. Da on to sam nije ozbiljno ispitao vidi se jasno iz njegovog članka »Die arabischen Urkunden des Staatsarchivs von Dubrovnik (Ragusa), koji je objavio u časopisu »Der Islam« (Band 33, Heft 1-2, Seite 135-141, Berlin, 1957). Govoreći o pismu marokanskog sultana Jezida upućenom dubrovačkom knezu, u kome je naveden arapski naziv Livorna, Bajraktarević je, pored toga što nije razumio čitavo pismo, izbjegao da tu riječ prevede, pa je o tome pismu kazao ovo: Der Staatscharakter dieser (marokkanischen) Urkundengruppe zeigt sich auch darin, daß der Sultan selbst von dem »Fürsten von Ragusa« verlangt, er möge seinen (des Sultans) Vertrauten, einen gewissen Hadschi 'Abd al-Rahmān, nach Alexandrien senden und veranlassen, daß der dortige ragusanische Konsul ihn mit dem Schiff über Marseille nach Marokko weiterleite. Marokkanischer Sultan, međutim, piše u tome pismu dubrovačkom knezu, među ostalim, ovo: ... donosilac ovog pisma tebi je naš službenik Hadži

Abdur-Rahman ... čim ti stigne, uputi ga u Aleksandriju i piši vašem konzulu, koji se nalazi u Aleksandriji, da ga, čim se vrati iz Kaira u Aleksandriju, uputi odmah, i to prvom lađom, ili za Livorno ili za Marselj da (otud) dođe nama u Maroko, akobogda ... Takav zahtjev marokanskog sultana sasvim je razumljiv, jer je poznato da je u ono vrijeme linija brodova koji su saobraćali između Aleksandrije i Maroka bila: Aleksandrija, Livorno, Marselj, Barcelona, Maroko i obratno. Osim toga, Livorno je pomenut još u dva arapska dokumenta Državnog arhiva u Dubrovniku: u pismu tuniskog baje Ali-paše marokanskom sultanu Muhammedu iz 1781. godine i u jednoj ispravi šeriatskog suda u Alžiru iz 1721. godine. Istina, ime grada Livorna napisano je u svim navedenim arapskim dokumentima sa izvjesnim razlikama u odnosu na grafiju (الجرنه العرنه الكونه), ali s obzirom na način izgovora pojedinih znakova u osnovi se izgovara uvijek jednako — El-Gurna.

U »Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika«, koje izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, dio VI, Zagreb 1904—1910, stoji na strani 129: »Livoran, Livorna, adj. grad u Italiji, Livorno. — isporodi Livorna, Livorno, Ligorno, Ligurna«. Na strani 54 istog rječnika kod riječi Ligorno stoji između ostalog: »I sad pomorci dubrovački govore Ligurna«. Englezi zovu Livorno — Leghorn.

Prvi slog u riječi Ligurna izgubio se u arapskom izgovoru kada su, po svom običaju, stavili određeni član el ispred riječi, pošto su se tada sastala dva suglasnika »l«¹. Kada je riječ poslije spomenuta bez određenog člana, ostalo je Gurna kao u Hiljadu i jednoj noći. Ne treba da nas zbunjuje to što je Livorno u Hiljadu i jednoj noći označen kao Gurna, bez određenog člana i sa dugim vokalom, a u navedenim arapskim dokumentima sa određenim članom i bez dugog vokala. I Dubrovnik, odnosno Ragusa u pomenutim dokumentima označen je na nekoliko načina, sa određenim članom i bez njega, sa dugim vokalom i bez njega.

Iz svega toga jasno je svim stručnjacima da se riječju ĞWRNH označava Livorno, a ne Zadar. To će uočiti i sam profesor Bajraktarević ako se ne bude uvijek povodio samo za tuđim prevodima sa arapskog jezika.

A što se pak tiče arapskog imena našega Zadra, dovoljno je ovdje navesti tekst čuvenog arapskog geografa Idrisija (1100—1166), koji je, kako vidimo, živio u jeku krstaških ratova, a koji, u svom poznatom geografskom djelu *تزهة المشتاق في اختراق الآفاق*, opisujući gradove koji leže na našoj dalmatinskoj obali, kaže, među ostalim, ovo:

... ونونة مدينة كبيرة حسنة حصينة الموضع ومنها الى جاذرة وجاذرة مدينة كبيوة القطر
متصلة العبارات والكروم وهي على ضفة البحر وأهلها دلمطنين والبحر يضرب سورها. 2.

¹ Slično ovome kažu El-Havr (الهافر) za Le Havre.

² تزهة المشتاق في اختراق الآفاق للشریف
الادريسي الصقلی (مخطوطة مصورة بالتصوير
الشمسی موجودة في دار الكتب المصرية تحت رقم
٥٣٤ - جغرافيا، القسم الثالث، الورقة رقم ٤٦٢.

»Nin (Nona) je velik, lijep i utvrđen grad. Iz njega se ide u Zadar (Dadera). Zadar je grad vrlo prostran, gustih zdanja i vinograda. Nalazi se na morskoj obali, i o njegove zidine udara more. Stanovnici su mu Dalmatinci«.

Na osnovu svega ovoga, koliko god je tačno da se u navedenom romanu spominju Dubrovčani, isto je toliko sigurno da tu nema pomena Zadru niti Zadranima. Zato navedena rečenica u romanu o Omeru Ibn en-Numanu u prevodu glasi tačno ovako: Zatim stigoše Franci iz ostalih svojih krajeva, kao Francuzi, Nijemci, Dubrovčani, Livornjani, Mlečani, Đenovljani, i ostale vojske »Bljedolikih«⁹.

SUMMARY

ARE THE CITIZENS OF ZADAR (ZARA) MENTIONED IN »THE THOUSAND AND ONE NIGHT«?

Relying on several Western translations of »1001 Nights« Professor F. Bajraktarević has published an article in the Historical Periodical of the Serbian Academy of Science (Istoriski časopis SAN) under the title »The citizens of Dubrovnik (Ragusa) and Zadar (Zara) in »1001 nights« in which he takes for granted that in the above mentioned work not only Dubrovnik and its citizens but also Zadar and its inhabitants are mentioned.

In the present article the author proves that the name G u r n a which can be found in the best editions of the Thousand and One Night does not mean Z a d a r but L i v o r n o (Leghorn) from which follows that Zadar and its citizens are not mentioned in 1001 Nights.

* Arapi su nazivali Rimljane, a poslije i Vizantince i Grke, i sve kršćane iz Evrope »bljedolikim«.

(وكان الروم أصفر شديد الصفرة فلذلك سميت الروم ببنى الأصفر وهم الذين بنوا رومة وإلهم

نسب - فرحة الانفس في تاريخ الاندلس للمافظ محمد بن أيوب بن غالب الأندلسي - مجلة معهد المخطوطات العربية، المجلد الأول، الجزء الثاني، ص ٢٨٢